

การศึกษาที่มาและบทบาทของขนมเทียนในเทศกาลประจำปีของ
ชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
A Study of Origin and Roles of Khanom Thien in Annual
Festivals of Thai-Chinese People in the area of
Muang district, Pattani province

ศรินภา บุญผ่องศรี

M.Litt. (Teaching Chinese as a Foreign Language),
อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี

จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ

Litt.D. (Chinese Philology), รองศาสตราจารย์
ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

A b s t r a c t

The research aimed 1) to study the history of Khanom Thien in Muang Pattani district, Pattani province and 2) to study of roles and meanings of Khanom Thien in the annual rituals of Thai-Chinese people in Muang Pattani district, Pattani province. Gathering through documents, interviews and participant Observation. Khanom Thien originated from some Chinese desserts such as Sticky bean bag, Bean buns and Banana leaves glutinous rice cake. Which has raw materials and cooking methods similar to Khanom Thien, but Chinese immigrants in Thailand applied to raw materials and cooking methods of local Thai people. Therefore, Khanom Thien is a culture object blending of Thai and Chinese cultural. The annual festivals which Khanom Tian is associated with offerings to goddesses and ancestors including 4 festivals namely 1) Chinese New Year 2) Qingming 3) Chinese Sart and 4) the tenth Lunar Month (Sat Duan Sip). Beliefs related to Khanom Thien of Thai - Chinese people and local Thai people are consistent. It is believed that Khanom Thien represents auspiciousness. Both raw materials that convey the tenacity of the offspring. Its shaped like a pagoda or a name that

looks like a bright candle. The descendants who pay homage to their ancestors with Khanom Thien will receive good things in response.

Keywords:

Khanom Tien, Thai - Chinese people, Belief system, Offerings, Annual festivals, Pattani province

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของขนมเทียนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และศึกษาบทบาทและความหมายของขนมเทียนในเทศกาลประจำปีของชาวไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ทำให้พบว่าขนมเทียนมีที่มาจากขนมของจีน ได้แก่ จาโตเปา โตเปากัว เจียวเย่สือ ซึ่งมีวัตถุดิบและวิธีทำคล้ายขนมเทียน แต่ชาวจีนอพยพในไทยได้ประยุกต์วัตถุดิบและวิธีปรุงอาหารให้สอดคล้องกับวัตถุดิบและความนิยมของคนในท้องถิ่น ขนมเทียนจึงเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นการผสมผสานของวัฒนธรรมอาหารไทยและจีน เทศกาลประจำปีที่ขนมเทียนมีความเกี่ยวข้องล้วนมีพิธีกรรมเช่นไหว้ ทั้งเทพเจ้า และบรรพบุรุษ ได้แก่ ตรุษจีน แข็งเม้ง สารทจีน และ สารทเดือนสิบ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับขนมเทียนทั้งของชาวไทยเชื้อสายจีน และ ชาวไทยพื้นถิ่นสอดคล้องกัน โดยเชื่อว่าขนมเทียนสื่อถึงความเป็นมงคล ทั้งวัตถุดิบที่สื่อถึงความเหนียวแน่นของลูกหลาน รูปทรงที่เหมือนเจดีย์ หรือ ชื่อที่เหมือนเทียนส่องสว่าง ซึ่งลูกหลานที่เช่นไหว้บรรพบุรุษด้วยขนมเทียนก็จะได้รับสิ่งที่ดีตอบสนอง

คำสำคัญ:

ขนมเทียน, ชาวไทยเชื้อสายจีน, ระบบความเชื่อ, การเช่นไหว้, เทศกาลประจำปี, จังหวัดปัตตานี

บทนำ

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ นอกเหนือไปจาก อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทั้งยังมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของมนุษย์ในทุกอารยธรรม ในบางเทศกาล อาหารถือเป็นองค์ประกอบหลักของตัวเทศกาลที่จะขาดเสียมิได้ และจำเป็นต้องประกอบอาหารบางชนิดเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมในเทศกาลนั้นๆ ด้วย บางเทศกาลจำเป็นต้องจัดอาหารที่มีความหมายเฉพาะเจาะจงบางอย่างเพื่อประกอบในพิธีเช่นไหว้ ขณะที่บางเทศกาลมีข้อกำหนดในการบริโภคอาหาร โดยห้ามทานอาหารบางชนิด และอนุญาตให้ทานอาหารบางชนิด อาหารจึงเป็นมากกว่าสิ่งที่ถูกบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของร่างกายเท่านั้น มันยังเป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณอีกด้วย

ในสังคมชาวจีนที่อพยพย้ายถิ่นมาอยู่อาศัยในประเทศไทย ก็ได้มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับชาวไทยพื้นถิ่น โดยเฉพาะอาหาร แม้ว่าชาวไทยเชื้อสายจีนจะยังคงมีการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีจีนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ แต่ก็มี การรับเอาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเข้าไปเป็นเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยน และผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างอาหารไทยพื้นถิ่น และ อาหารจีน ผนวกเข้ากับระบบความเชื่อที่บางส่วนมีจุดเชื่อมโยง หรือ มีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่อง “ความเป็นมงคล” ทำให้ในเทศกาลประจำปีของทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน และ ชาวไทยพื้นถิ่น ปรากฏให้เห็นอาหารและขนมที่ถูกนำมาใช้ร่วมกันในทั้งสองวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาถึงอาหารที่อยู่ในระบบความเชื่อและเทศกาลของชาวไทยเชื้อสายจีน จะเห็นได้ว่าการนำเอาอาหารพื้นถิ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมตามเทศกาลประจำปี เช่น วันตรุษจีน วันเซ็งเม้ง วันสารทจีน วันไหว้บ๊ะจ่าง ผู้วิจัยให้ความสนใจไปที่ “ขนมเทียน” หรือ “ถั่วปาว” ตามชื่อเรียกของคนชาวไทย

เชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้ ไม่ใช่เพียงแค่ชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีจะเรียกขนมเทียนว่าถั่วปาวเท่านั้น แต่ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพื้นถิ่นในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ก็เรียกขนมเทียนว่าถั่วปาวด้วยเช่นกัน เป็นหนึ่งในขนมที่ถูกนำมาใช้ในเทศกาลตรุษจีนควบคู่กับขนมเปี๊ยะ (年糕) ซึ่งเป็นขนมที่มาจากจีนแต่ดั้งเดิม ความน่าสนใจของขนมเทียนที่ผู้วิจัยรับรู้ในเบื้องต้นคือ ขนมเทียนเป็นขนมที่ถูกนำไปใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งในประเพณีไทย และประเพณีจีน ดังจะเห็นได้จากการทำขนมเทียนไปถวายวัดของชาวไทยในช่วงเทศกาลสงกรานต์ หรือ การทำขนมเทียนไปเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษของชาวไทยในภาคใต้ ในช่วงเทศกาลสารทเดือนสิบ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาเป็นเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน เป็นที่อยู่อาศัยของของชาวไทยมุสลิมซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุด ชาวไทยพื้นถิ่น (คนใต้) และชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ปรากฏหลักฐานว่าอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา¹ และปรากฏหลักฐานให้เห็นชัดเจนคือศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว (林姑娘庙) หรือ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง (灵慈宫) ที่มีอายุกว่า 400 ปี และยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเข้มแข็งผ่านประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยที่มีการผสมผสาน

¹ในสมัยอยุธยามีพ่อค้าจีนมาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ของประเทศไทยบริเวณจังหวัดปัตตานีและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน การอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนจากประเทศจีนสู่ประเทศไทย ในสมัยแรกของการอพยพนั้น ชาวยกเกี้ยนจะเดินทางโดยเรือสำเภาที่เรียกว่า “เซ่งเก้ง” (เรือสำเภาหัวเขี้ยว) จากท่าเรือเอ๋เหม้งผ่านมณฑลกว๋างตุ้ง และเกาะไหหลำมาทางประเทศเวียดนามเข้าสู่อาวไทย ชาวยกเกี้ยนส่วนหนึ่งขึ้นฝั่งที่กรุงเทพฯ และลงหลักปักฐานบริเวณหัวเมืองชายทะเลตั้งแต่ภาคตะวันออกของไทย เช่น ตรวดี จันทบุรี ระยอง ชลบุรี เลยไปถึงจะเข้และที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะที่บางส่วนก็ล่องเลียบฝั่งทะเลด้านตะวันออกของคาบสมุทรมาลายูไปค้าขายกับภาคใต้ของไทย (Sevikul, P., 2005 อ้างถึงใน เฉลิมถาวร: 2562, 186)

ทางวัฒนธรรมร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ในพื้นที่² จนเกิดเป็นลักษณะของการเป็นพื้นที่ “พหุวัฒนธรรม” ที่มีความโดดเด่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของขนมเทียนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาบทบาทและความหมายของขนมเทียนในเทศกาลประจำปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยทำการศึกษานขนมเทียนที่อยู่ปรากฏในเทศกาลประจำปีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี

2. ขอบเขตด้านกลุ่มประชากร

ผู้วิจัยทำการศึกษาเทศกาลประจำปีที่ปฏิบัติโดยชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) และ การธำรงชาติพันธุ์ (Ethnicity) มาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

² ลูกครึ่งชาวจีนในอดีตโดยส่วนมากมีบิดาเป็นคนจีนและมารดาเป็นคนไทย นักสำรวจสมัยนั้นสันนิษฐานว่า มีลูกจีนในสยามเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ณัฐธิดา: 2539, 21)

1. แนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation)

การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่มจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่กรณีที่สังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังน้อย จะถูกผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวัฒนธรรมที่มีพลังมากกว่า ในขณะที่เดียวกัน ก็อาจจะมีการแลกเปลี่ยนกันได้หากวัฒนธรรมสองชุดนั้น ถูกผสมรวมกันเป็นชุดเดียวกันไม่ว่าจะมีส่วนของชุดใดมากกว่ากัน ก็จะกลายเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้อาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรืออาจเกิดขึ้นจากความตั้งใจของอีกฝ่ายที่มีอำนาจก็ได้ กรณีของประเทศไทย ในบางช่วงเวลานโยบายของรัฐก็มีความโน้มเอียงให้เกิดการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ (ปรีชาชาญ, 2556: 16) แต่ในขณะเดียวกัน รัฐบาล หรือ กลุ่มวัฒนธรรมที่มีความแข็งแกร่งเอง ก็อาจจะไม่สามารถผสมกลมกลืนวัฒนธรรมของคนอีกกลุ่มซึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาพื้นที่ในภายหลังได้อย่างหมดจด หากในกลุ่มวัฒนธรรมนั้นยังคงมีการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ของตนอยู่ เช่น การดำรงไว้ซึ่งคุณค่า เอกลักษณ์ ระบบความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จำเป็นต้องอาศัยการสืบทอดต่อเนื่อง อาจจะโดยกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ที่อยู่ในพื้นที่หนึ่ง หรือ ที่โยกย้ายข้ามพื้นที่ แต่ก็ยังคงดำรงวิถีปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนอยู่ กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ดำเนินผ่านระยะเวลาที่ยาวนาน จึงมีแนวโน้มที่จะเกิดการผสมผสาน ผสมกลมกลืนกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อื่นโดยเฉพาะเมื่อเกิดการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ กิจกรรมทางวัฒนธรรมหนึ่งๆ จึงอาจจะเกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปแบบ และความหมาย หรือเกิดเป็นวัฒนธรรมที่เป็น “ลูกผสม” ระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าหนึ่งชาติพันธุ์ โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านอาหาร ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้

ง่ายตามแต่วัตถุดิบในแต่ละท้องถิ่น กระบวนการปรุงของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ไปจนถึงระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ นั้นๆ

2. แนวคิดการอ้างชาติพันธุ์ (Ethnicity)

การอ้างชาติพันธุ์ (Ethnicity) เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Enculturation) ในฐานการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม Haviland (1957 อ้างถึงใน ศยามล, 2544:8) กล่าวว่า การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นถัดไป กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจึงเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมตั้งแต่เกิดจนตายโดยมีแม่แบบเป็นคนในสังคมนั้นๆ เป็นการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการที่ถูกใช้ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ในสังคมเพื่อให้สามารถเข้าใจประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ซึ่ง Benedict (1934 อ้างถึงใน ศยามล, 2544:8) มองว่า ปัจเจกสามารถหล่อหลอมบุคลิกได้มากมายเมื่อแรกเกิด แต่สังคม (วัฒนธรรม) จะให้การสั่งสอนให้ปัจเจกมีบุคลิกภาพที่สังคมต้องการ(อุดมคติ)ผ่านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือ การปลูกฝังทางวัฒนธรรม จากงานศึกษาเรื่อง "จ้าวแต่จ้าว" ในฐานละครสังคม : สัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทยจีน ศยามล (2544: 8-9) ที่ศึกษาลักษณะของจ้าวแต่จ้าวในประเทศไทย กล่าวว่า แม้ว่าความกลมกลืน หรือ การกลืนกลายทางชาติพันธุ์ (ระหว่างคนไทย กับ คนจีน) จะเกิดขึ้น แต่สุดท้ายแล้ว ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ก็จะคงแสดงออกมาให้เห็นได้เสมอ

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอไปข้างต้น ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความ เป็นมาทางประวัติศาสตร์ และความเชื่อมโยงในมิติด้านวัฒนธรรมระหว่าง ไทยและจีน ที่ทำให้นมเทียนเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญใน ระบบความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และมีการสืบสานวิถีปฏิบัติทางด้านความเชื่อและพิธีกรรม และได้นำนมเทียนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมมาจนถึงปัจจุบัน

3. ข้อมูลพื้นฐานของขนมเทียน

ขนมเทียน โดยทั่วไปเป็นขนมที่ทำจากแป้งข้าวเหนียว มีไส้ ห่อด้วยใบตองเป็นทรงสามเหลี่ยม หรือ ทรงพีระมิด สามารถห่อได้สามวิธี คือ ห่อธรรมดา (นมสาว) ห่อหน้านาง และ ห่อไขว้ บางสูตรใส่ถั่วลิสงป่น หรือ งาขี้ม่อนลงในไส้มะพร้าว หรือ ไส้ถั่วแดง หรือ ไส้ถั่วเขียวละเอียดเปลือกผ่าซีก โดยนำไปนึ่งและทอด ก่อนจะนำมาผสม หรือ ผัดกับเครื่องปรุง มีรสเค็ม น้ำ เรียกว่า ไส้เค็ม ในภาคเหนือเรียกขนมเทียนว่า ขนมจ็อก ภาคอีสานเรียกว่า ขนมหมก ขณะที่บางพื้นที่ในประเทศไทยเรียก ขนมนมสาว ส่วนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประชาชนบางส่วนเรียกขนมเทียนว่า ขนมถั่วปาว (豆包) อย่างไรก็ดี ขนมเทียนในภาคใต้มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นในประเทศไทย โดยบางพื้นที่ในภาคใต้มีการห่อเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบนๆ มีทั้งใส่ไส้และไม่ใส่ไส้ ทั้งนี้ ข้อมูลจากรายบัณฑิตยสถานระบุว่า เหตุที่เรียกว่าขนมเทียนสันนิษฐานว่าเป็นเพราะเนื้อแป้งของขนมเทียนมีลักษณะเนียนเป็นมันคล้ายเนื้อของเทียน

มีเอกสารเป็นหลักฐานว่าขนมเทียนนั้นมียุอยู่ในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 200 ปี โดยขนมเทียนปรากฏอยู่ในสำรับอาหารในกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ความเป็น

“รสรักย์กล้าน้ำ

ประดิษฐ์ทำขนมเทียน

ค่านึงนึ่งนางเจียน

เทียนหล่อเหลาเกลากลึงกลม”

ในวิธานิพนธ์เรื่อง ขนมไทย และวัฒนธรรมการบริโภค: กรณีศึกษาตลาดดอนหวาย ของ วิภาณี กาญจนากัญญกุล จัดให้ขนมเทียนอยู่ในกลุ่มขนมไทยดั้งเดิม (ก่อนการได้รับอิทธิพลของข้าวทองกิบม้า³)

³ข้าวทองกิบม้า หรือ มาริอา กิยุมาร์ ดี ปินฮา (Maria Guyomar de Pinha) มีชีวิตอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ช่วงรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นภรรยาของเจ้าพระยาวิชเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) ซึ่งมีหน้าที่เป็นหัวหน้าห้องเครื่องต้นวิเสทในราชสำนัก กล่าวกันว่า เป็นผู้ประดิษฐ์ขนมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากอาหารโปรตุเกส อาทิ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เป็นต้น

โดยวิธีการทำขนมไทยในสมัยโบราณมีเพียงไม่กี่วิธีเท่านั้น คือ การกวน และ การนึ่ง สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย (วิภาณี, 2545: 32) นอกจากนี้ “ขนมเทียนงา” และ “ขนมเทียนใบตองแห้ง” ถูกจัดอยู่ในบาณชีรายชื่อขนมไทย 201 สิ่ง หมวดยาด้วยนมทำด้วยแป้งถั่วต่างๆ แลฟองเบิดเจื่อน้ำตาลตะไหนด แลน้ำอ้อย ในหนังสือเรื่อง “งานแสดงนิทรรศการสินค้าพื้นเมืองไทยในพระราชพิธีสมโภชพระนครครบร้อยปี พ.ศ. 2425” ในสมัยรัชกาลที่ 5 (วิภาณี, 2545: 25-27) อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลนำไปสู่ข้อสันนิษฐานว่าขนมเทียนมีที่มาจากประเทศจีน เนื่องจากพบว่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อเนื่องไปจนถึงรัฐปีนัง และ รัฐกลันตันในประเทศมาเลเซียมีขนมที่มีต้นตำรับมาจากประเทศจีนซึ่งมีลักษณะทำ และ การห่อคล้ายขนมเทียนทั้งแบบที่เป็นรูปทรงสามเหลี่ยมพีระมิด และรูปทรงแบน ซึ่งจะได้นำเสนอในส่วนของ การสรุปผลการศึกษาต่อไป

ภาพที่ 2.1 : “ขนมเทียน” หรือ “ถั่วปาว” (豆包)
ที่มา: (เศรษฐศักดิ์ อนุกุล, 2564)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวข้องกับขนมเทียนโดยตรง แต่มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับขนมที่มาจากประเทศจีน ได้แก่

จักรกฤษณ์ เกษกาญจนานุช และ จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ (2563) ได้ศึกษากระบวนการกลายของขนมแบบฉบับแต่จิวประจำเทศกาลจีน

ในประเทศไทย ขนมแบบฉบับแต่จิวนั้น ได้แพร่หลายอยู่ในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ซึ่งปัจจุบันเราสามารถพบขนมแบบฉบับแต่จิ๋วได้โดยทั่วไป ผลการศึกษาพบว่าขนมแบบฉบับแต่จิ๋วประจำเทศกาลจีนในไทยมีทั้งหมดจำนวน 22 รายการ แต่ละชนิดของขนมนั้น มีการกลายในมิติต่างๆ แยกได้เป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย 1. ชื่อเรียก 2. วัตถุดิบหลัก 3. กรรมวิธีการทำ 4. รูปทรงและสีสันท 5. รสชาติ 6. ความหมายแฝง 7. โอกาสในการใช้ (เทศกาล) ซึ่งลักษณะของการกลายในแต่ละมิติมีทั้งการเพิ่มเติม การลดลง และการเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกลายของขนมในแต่ละมิตินั้นมีหลายประการด้วยกัน อาทิ ปัจจัยด้านทรัพยากร สภาพแวดล้อม ภาษา ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีที่มีความแตกต่างกันและมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จึงส่งผลให้ขนมแบบฉบับแต่จิ๋วรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในสังคมไทย

Arshad M., Ishak F., Karim M., Kamaruzaman M. (2020)

ผู้วิจัย พบว่าขนม (kuih) มีบทบาทหลากหลายในครัวเรือนชาวมาเลเซีย โดยเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากผู้อพยพชาวจีน อินเดีย นักสำรวจจากชาติอื่น ๆ และผู้มาเยือนมาเลเซียในอดีต นำมาสู่การพัฒนาขนมที่ปัจจุบันเรียกกันว่า Malay kuih ซึ่งยังยึดโยงกับคุณค่า และ อัตลักษณ์ของอดีตที่เคารพนับถือกันอยู่ เมื่อเวลาผ่านไป ขนมรูปแบบเดิมนี้ก็ได้รับการพัฒนาโดยที่บางส่วนยังมีรูปแบบคล้ายคลึงกับของเดิม เรียกว่า Nyonya Kuih ซึ่งเป็นการดัดแปลงเอา kuih แบบดั้งเดิมให้เข้ากับทักษะการทำอาหารของชาวจีน ซึ่งขนม Kuih Koci ก็เป็นหนึ่งในขนม kuih แบบดั้งเดิมที่ทำมาจากแป้งข้าวเหนียว

ขณะที่งานวิจัยของ Arshad M., Ishak F., Karim M., Kamaruzaman M. กล่าวถึงขนมเทียนว่าเป็นขนมที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของครอบครัวชาวจีนในคาบสมุทรมลายู แต่ไม่ได้กล่าวถึงความหมายและบทบาทที่ชัดเจนของขนมเทียนในแต่ละพิธีกรรม บทความชิ้นนี้จึงเป็นการขยายพรมแดนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขนมเทียนและวัฒนธรรมจีนที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทย ทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพื้นถิ่น

ซึ่งต่างนำขนมเทียนมาบริโภคน และใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ในเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับวิญญานบรรพบุรุษเหมือนกัน ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ได้แก่ ตรุษจีน เช็งเม้ง สารทจีน และสารทเดือนสิบ

วิธีการศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลักในการให้สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 20 คน โดยกำหนดให้เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี และ ผู้วิจัยเข้าไปทำการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในเทศกาลต่างๆ ของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ตามโอกาสที่เหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูล และการออกแบบสอบถาม โดยให้อุปกรณ์บันทึกข้อมูล เช่น สมุดบันทึก โทรศัพท์มือถือซึ่งใช้ทั้งการติดต่อผู้ให้ข้อมูล การบันทึกภาพ และการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ ควบคู่กับการศึกษาข้อมูลผ่านเอกสาร และ ภาพถ่ายที่มีผู้บันทึกรวบรวมไว้ และการนำตัวผู้วิจัยเองเข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในเทศกาลต่างๆ ของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ก่อนจะวิเคราะห์สรุป และ อภิปรายผลการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารโดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย และนำมาเป็นข้อมูลประกอบการเขียนบทความวิจัย
2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยอาศัยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

ในพิธีกรรมประจำปีต่างๆ ของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ร่วมกับการสัมภาษณ์ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กับชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และการให้ผู้ให้ ข้อมูลกรอกแบบสอบถามเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูล นอกจากนี้ ยังได้สัมภาษณ์ ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และชาวไทยที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเปรียบเทียบ ข้อมูลจากพื้นที่ต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาถอดความจากการบันทึกเสียงโดยโทรศัพท์มือถือ หรือ จากการจดบันทึก และสรุปข้อมูลจากแบบสอบถาม และนำมาวิเคราะห์ตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการพรรณนानานาวิเคราะห์ ร่วมกับภาพ ประกอบทั้งจากอินเทอร์เน็ต และ การถ่ายภาพด้วยตนเอง

ผลการวิจัย

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจสองประเด็น ได้แก่ ข้อสันนิษฐานว่าชนมเทียนอาจจะมามีที่มาจากประเทศจีน และ บทบาท ของชนมเทียนในเทศกาลประจำปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ดังนี้

4.1 ที่มาของชนมเทียน

นอกจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่าชนมเทียน มีอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อกว่า 200 ปีก่อน ดังที่ปรากฏในภาพยี่เห่ชม เครื่องควรวานในสมัยรัชกาลที่ 2 ยังพบว่ามีข้อมูลที่ปรากฏในเว็บไซต์ของ ราชบัณฑิตยสถานสันนิษฐานว่าคนจีนในประเทศไทยคงผสมผสานวัฒนธรรม นำชนมซึ่งเป็นชนมในงานบุญของไทยมาใช้เป็นชนมไหว้ผีไร้ญาติในเทศกาล สารทจีนและตรุษจีน จนชนมเทียนกลายมาเป็นชนมประจำเทศกาลทั้งสองนี้ คู่กับชนมแข่งซึ่งเป็นชนมประจำเทศกาลตรุษจีนมาแต่เดิม⁴

⁴จาก บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เวลา ๑๗.๐๐-๑๗.๓๐ น. ดูที่ <http://www.royin.go.th> (เข้าถึงวันที่ 19 ตุลาคม 2564)

แม้ว่าในประเทศจีนเองไม่มีการทำขนมเทียนรูปทรงสามเหลี่ยมพีระมิด และในภาษาจีนกลางไม่มีคำเรียกขนมเทียน ส่วนในภาษาจีนแต้จิ๋วเรียกด้วยคำภาษาไทยว่า หนุมเทียน แต่จากการศึกษา พบว่า ในประเทศจีนก็มีขนมบางอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับขนมเทียน เช่น ขนมจาใต้เปา (粘豆包) หรือ ไต้เปา (豆包) ซึ่งเป็นขนมที่มีที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน ทำจากแป้งข้าวเหนียวหนึ่ง ใสไส้ด้วยถั่วแดงหรือถั่วเขียวผ่าซีกนำไปกวนใส่น้ำตาลเหมือนกับขนมเทียน แต่มีลักษณะเป็นก้อนกลมสีเหลืองหรือสีขาว ในประเทศไทยเรียกชื่อว่า “ขนมหัวล้าน” ส่วนในภาษาจีนฮกเกี้ยนเรียกว่าขนม “ตั่วปาวอ๊ะโก้ย” ในเมืองจางโจว (漳州) มณฑลฝูเจี้ยน (福建省) ก็มีขนม “ไต้เปากั่ว” (豆包粿) ซึ่งเป็นขนมที่ใช้แป้งข้าวเหนียวเป็นตัวห่อ มีถั่วเขียว ถั่วลันเตา และน้ำตาล เป็นส่วนผสมของไส้หวาน ไต้เปากั่วเป็นขนมที่ถูกนำมาใช้ในเทศกาลขึ้นปีใหม่และไหว้บูชาเทพเจ้าของชาวเมืองจางโจว⁵ และเป็นอาหารประจำถิ่นของแถบเมืองเซี่ยเหมิน (厦门) ซึ่งเป็นถิ่นอาศัยของชาวจีนฮกเกี้ยน

ภาพที่ 4.1 ขนม “จาใต้เปา” (粘豆包)
ที่มา: (Steemit.2018,Retrieved From
<https://bit.ly/3psqrA9>)

ภาพที่ 4.2 ขนม “ไต้เปากั่ว” (豆包粿)
ที่มา: (腾讯网.2021,Retrieved From
<https://bit.ly/2ZUZPPw>)

ในภาคใต้ของไทย นอกจากจะมีการนำขนมเทียนเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม หรือ พีระมิดแล้ว ยังมีการทำขนมเทียนที่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบนๆ ทั้งแบบมีไส้และไม่มีไส้ ห่อด้วยใบตอง ทำด้วยแป้งข้าวเหนียว

⁵ เมืองจางโจว มณฑลฝูเจี้ยน เป็นบ้านเกิดของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

เกลือ น้ำตาลทราย หรือ น้ำตาลปีบ เนื่องจากน้ำตาลปีบเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นจึงนิยมนำมาใช้แทนน้ำตาลทราย แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจากสืบค้นข้อมูลผู้วิจัยพบว่า คนในท้องถิ่นภาคใต้นิยมทำขนมเทียนแบบแบนโดยไม่ใส่ไส้เพื่อประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ในเทศกาลสารทเดือนสิบ ทั้งนี้ขนมเทียนรูปทรงแบน ไม่ปรากฏให้เห็นในภูมิภาคอื่นของประเทศไทยนอกจากภาคใต้ แต่ขนมเทียนที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบนๆ นี้เป็นขนมประจำมณฑลกว่างซี ทางตะวันออกเฉียงใต้ของจีน มีลักษณะการทำและการห่อเหมือนกับขนมเทียนของภาคใต้ มีชื่อเรียกว่า “เจียวเย่ลือ” (蕉叶糍) เป็นขนมของกลุ่มชาติพันธุ์จ้วง ที่ใช้แป้งข้าวเหนียวเป็นตัวห่อ มีไส้เค็ม ที่ทำจากหมูสับผัดกับถั่ว หรือผักบางชนิด ใส่เกลือให้มีรสเค็ม และ ใส่หวาน ที่ทำจาก ถั่ว และ งา ใส่น้ำตาลให้มีรสหวาน โดยเป็นขนมที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษ และใช้ในเทศกาลสารทจีน ทั้งนี้สำหรับในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เรียกขนมเทียนว่า ท้าวปาว หรือ เต้าเปา (สำเนียงฮกเกี้ยน: tau pau'a kuih) ซึ่งออกเสียงคล้ายคลึงกับขนม ต้าวปาวฮะเกีย แต่ผิดแผกไปตามสำเนียงการออกเสียงของท้องถิ่น และหากแยกความหมายของคำว่าถ้าวปาว หรือ เต้าเปา ออกมา ก็จะแปลได้ว่า ขนมที่ห่อถั่ว (ท้าว หรือ เต้า แปลว่า ถั่ว เปา แปลว่า ห่อ) ซึ่งมีความหมายตรงกับลักษณะของขนมเทียนที่เป็นแป้งข้าวเหนียวห่อไส้ถั่ว หรือ ไส้อื่น ๆ

ภาพที่ 3.3 ขนม “เจียวเย่ลือ” (蕉叶糍)
ที่มา: (知乎.2019. Retrieved From
<https://zhuanlan.zhihu.com/p/210313195>)

ภาพที่ 3.4 ขนมเทียนแบบแบนที่พบใน
ภาคใต้ของไทย
ที่มา: (บ้านสวนพอเพียง.2553.สืบค้นจาก
<http://www.bansuanporpeang.com/node/5232>)

⁶ มณฑลกว่างซี เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวจ้วง ซึ่งเป็นกลุ่มชนในกลุ่มชาติพันธุ์ชาว-ไท ที่มีวัฒนธรรมหลายอย่าง คล้ายคลึงกับคนไทย คนลาว และ กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทในเวียดนาม อย่างไรก็ดี ผู้ศึกษายังไม่สามารถสร้างข้อสรุปที่ชัดเจนได้ว่าขนมเทียนมีความเกี่ยวข้องกับชาวจ้วง

ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ พบว่ามี “ขนมกือ กอจี” (Kuih Koci - 三角椰丝粿) เป็นขนมที่ปรากฏให้เห็นในครอบครัวชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และ บรูไน ที่มีลักษณะเหมือนกับขนมเทียนไส้หวานของไทยอย่างมาก โดยเป็นไส้มะพร้าวชูดกวนกับน้ำตาล ห่อเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม ครอบครัวชาวจีนในประเทศดังกล่าวนิยมใช้ขนมกือ กอจี ในพิธีกรรมเช่นไหว้ต่างๆ นอกจากนี้ ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ยังนำขนมเทียน ที่ลักษณะเหมือนกับขนมกือ กอจี บริโภคในวันฮารีรายอ

ภาพที่ 3.5 ขนม “กือ กอจี” (Kuih koci - 三角椰丝粿)
ที่มา : (搜抓, 2019. Retrieved From https://www.sohu.com/a/303596984_100216039)

คุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันของขนมเทียน และ ขนมที่มีที่มาจากประเทศจีน เช่น ขนมจาใต้เปา ขนมใต้เปากั่ว ขนมเจียวเย่สือ หรือ ขนมกือ กอจี คือ ล้วนแล้วแต่เป็นขนมที่ใช้แป้งข้าวเหนียวเป็นส่วนประกอบหลัก ทำให้สุกด้วยการนึ่ง และถูกนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ หรือ นำไปบริโภคในเทศกาลใดเทศกาลหนึ่ง หรือ ในหลายเทศกาล

พื้นที่คาบสมุทรมาลายูตั้งแต่ภาคใต้ของไทย ไปจนถึงประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และ บรูไน มีการอพยพเข้ามาของชาวจีนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จึงเป็นไปได้ว่า ขนมเทียนอาจจะเข้ามาในดินแดนแถบนี้พร้อมกับการอพยพของชาวจีน โดยดัดแปลงขนมที่มีมาจากประเทศ

จีนให้เข้ากับวัตถุดิบที่มีอยู่มากในท้องถิ่น และปรับเปลี่ยนรสให้สอดคล้อง
กับความนิยมของในท้องถิ่น จนเกิดเป็นขนมเทียนอย่างที่เราคุ้นกันในปัจจุบัน

ภาพที่ 3.6 ภาพขนมเทียนของภาคใต้ทั้งแบบแบน และ แบบห่อเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมพีระมิด
ที่มา : (สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์, 2563. สืบค้นจาก <https://nbtworld.prd.go.th/th/news/detail/TCATG200902101407378>)

3.2 บทบาทของขนมเทียนในเทศกาลประจำปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเทศกาลประจำปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และพบว่า ขนมเทียนถูกนำไปใช้ในสี่เทศกาลสำคัญในพื้นที่ ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน เทศกาลสารทจีน เทศกาลชิงเม้ง และ เทศกาลสารทเดือนสิบ ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของขนมเทียนกับเทศกาลประจำปีทั้งสี่เทศกาลได้ ดังนี้

ตรุษจีน (春节)

ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ขนมเทียนเป็นหนึ่งในของไหว้หลักในเทศกาลตรุษจีน นอกเหนือจากขนมไหว้ตรุษจีน หรือ เนียนเกา ซึ่งในเมืองไทยนิยมไหว้ด้วยขนมเป็ญเป็นหลัก โดยสามารถพบเห็นขนมเทียนได้ทั่วไปทั้งการไหว้เจ้าที่บ้าน การไหว้เจ้าที่ศาลเจ้า โดยเฉพาะที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง หรือ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ที่ทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวสิงคโปร์ และ ชาวมาเลเซีย ต่างไปประกอบพิธีเซ่นไหว้ในวันตรุษจีน และการไหว้เจ้าที่ ตีจูเอี้ยะ (地主爷 ตีจูเอี้ยว "เทพเจ้าแห่งผืนดิน") โดยชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่นิยมนำขนมเทียนที่มีรูปทรงสามเหลี่ยมแหลมๆ เหมือนเจดีย์ ใส่เค็ม

มาประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ โดยคนท้องถิ่นเรียก ขนมเทียนชนิดนี้ว่า “เต้าเปา” และ “ถั่วปาว” (อักษรจีน: 豆包 ภาษาจีนกลางเรียกว่า “โดเปา”) 豆 โต้ หมายถึง ถั่ว 包 เปา รูปกรวย หมายถึง ห่อ คำว่า เต้าเปา หรือ ถั่วปาว จึงแปลว่า “ขนมที่ห่อถั่ว” ป่งบอกถึงลักษณะของขนมได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ คนไทยเชื้อสายจีนบางกลุ่มยังเรียกขนมเทียนว่า ขนมเทียนไหว้เจ้า คนแต้จิ๋ว เรียกว่า หนุมเทียน แต่ชาวไทยเชื้อสายแต้จิ๋วในท้องถิ่นเรียกว่า เต้าเปา หรือ ถั่วปาว ทั้งนี้ คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่จะใช้ขนมเทียนไส้เค็มเท่านั้น ในการประกอบพิธีเซ่นไหว้ ส่วนขนมเทียนที่ไม่มีไส้ มีน้อยครัวเรือนที่จะนำมาใช้ประกอบในพิธีกรรมเซ่นไหว้

ภาพที่ 3.7 การนำขนมเทียนมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ในเทศกาลตรุษจีนที่บ้านคุณยายของผู้วิจัย
ที่มา: (ศิริภา บุญผ่องศรี, 2564)

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีให้ความหมายของขนมเทียนกับพิธีกรรมเซ่นไหว้ในช่วงเทศกาลตรุษจีนอย่างหลากหลาย คุณผ่องพรรณ จันทรอิสระ อายุ 84 ปี กล่าวว่า ในอดีตประเทศจีนเกิดโรคระบาด จึงมีการทำขนมเทียนด้วยหวังว่าจะทำให้โรคระบาดคลี่คลาย คุณสุพิพร มณีโชติ อายุ 65 ปี กล่าวว่า เชื่อว่าการเซ่นไหว้ด้วยขนมเทียนจะทำให้ชีวิตสว่างรุ่งเรืองเหมือนชื่อของเทียนไข ขณะที่คุณสมฤดี (นามสมมุติ) อายุ 62 ปี ซึ่งทำขนมเทียนขายในช่วงเทศกาลตรุษจีนเชื่อว่า ขนมเทียน หมายถึง การห่อรวมความสุขของคนในครอบครัวไว้ด้วยกัน ให้ความกลมเกลียวหอมหวาน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ทุกความหมายล้วนเป็นไปในทางที่ดีทั้งหมด และสอดคล้อง
กับคุณลักษณะของขนมเทียน เช่น ชื่อเหมือนเทียนที่สว่างไสว หรือ มีรสชาติ
หอมหวาน สื่อถึงชีวิตที่มีความสุข เป็นต้น
เซ็งเม้ง (清明节)

ภาพที่ 3.8 ขนมเทียนในการไหว้
บรรพบุรุษในเทศกาลตรุษจีน.
ที่มา: (เศรษฐศักดิ์ อนุกุล, 2564)

ภาพที่ 3.9 ขนมเทียนในการไหว้ 地主爷
ที่มา: (ศิริภา บุญผ่องศรี, 2564)

ภาพที่ 3.10 ขนมเทียนในการไหว้เจ้าที่ใน
เทศกาลตรุษจีน ร้านค้าเล็ก
ที่มา: (ศิริภา บุญผ่องศรี, 2564)

ภาพที่ 3.11 ขนมเทียนที่ใช้เซ่นไหว้ศาล
พระภูมิเจ้าที่ในเทศกาลตรุษจีน
ร้านจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง
ที่มา: (ศิริภา บุญผ่องศรี, 2564)

ภาพที่ 3.12 ขนมหี้นในการไหว้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในเทศกาลตรุษจีน
ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
ที่มา: (ศิริวิภา บุญผ่องศรี, 2564)

เซ็งเม้งเป็นเทศกาลเก่าแก่ เป็นเทศกาลใหญ่ประจำเดือนสามตามปฏิทินจีน ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนจะปิดกวาดสุสานและเซ่นไหว้บรรพชนซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของเซ็งเม้ง ถาวร สีขโกศล กล่าวถึงเหตุผลของการไปเคารพบรรพบุรุษถึงสุสานนอกเหนือจากการให้ความสำคัญกับครอบครัวและบรรพชนแล้ว เหตุผลหนึ่งก็คือเมื่อถึงฤดูใบไม้ผลิ (ในประเทศจีน) มาถึง หนัาก็จะเริ่มออกงาม สายฝนจะชะดินที่สุสานให้ยุบล่มลงไปจนทำให้สุสานทรุดโทรมกว้างไม่น่าดู ลูกหลานจึงต้องไปถอนหญ้า เติมดิน ปิดกวาดซ่อมแซมสุสานให้สวยงาม เท่ากับไปซ่อมแซมปิดกวาดบ้านให้บรรพบุรุษ และถือเป็นโอกาสสรวนญาติพี่น้อง เทียบได้กับวันทำบุญรวมญาติในเทศกาลสงกรานต์ของไทย (ถาวร, 2557: 270-271)

ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีจำนวนไม่น้อยยังคงสืบสานการเซ่นไหว้บรรพบุรุษในเทศกาลเซ็งเม้ง และขนมหี้นก็เป็นหนึ่งในเครื่องเซ่นไหว้ที่นิยมนำมาใช้ประกอบในพิธี โดยมีความหมายเดียวกับขนมหี้นที่ใช้ในการเซ่นไหว้ในเทศกาลสารทจีน สื่อความหมายถึงความเหนียวแน่นของญาติพี่น้อง และความเจริญรุ่งเรืองของลูกหลาน อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่าก็มีบางครอบครัวที่ไม่ได้นำขนมหี้นไปประกอบในพิธีเซ่นไหว้ในเทศกาลเซ็งเม้ง

ชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากไม่น้อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี หากไม่มีพื้นที่ผังศพบประจำตระกูล ก็นิยมปรับเปลี่ยนวิธีจัดการศพมาเป็นการเผาศพ และเก็บอัฐิไว้ที่วัดเหมือนคนไทยพื้นถิ่น และในหลายครอบครัว ชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ก็นิยมนำอัฐิของผู้ล่วงลับมาฝังไว้ในที่ดินของตนเอง เช่น ครอบครัวผู้วิจัย ที่ปรับเปลี่ยนสุสานประจำตระกูลมาเป็นเจดีย์ (หรือ บัว ในภาษาใต้) เพื่อบรรจุอัฐิ แต่ก็ยังคงมีการมณาดิเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษในเทศกาลเซ็งเม้งตามธรรมเนียมจีน และขนมเทียนก็เป็นหนึ่งในเครื่องเซ่นไหว้ที่ปรากฏในเทศกาลเซ็งเม้งในพื้นที่

สารทจีน (中元节)

ภาพที่ 3.13 ขนมเทียนในพิธีเซ่นไหว้ช่วงขุ่ยบรรพบุรุษในเทศกาลเซ็งเม้ง
ที่มา: (เศรษฐศักดิ์ อนุกุล, 2564)

วันสารทจีนในไทยนิยมไหว้เพียงวันเดียวคือวันกลางเดือนเจ็ด แต่เทศกาลนี้มีกิจกรรมเกี่ยวเนื่องตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นเดือนเจ็ด คือ วัน 1 ค่ำ เป็นวัน “เปิดยมโลก” ให้ผีทั้งหลายออกมารับการเซ่นสังเวย วัน 15 ค่ำ เป็นวันไหว้ใหญ่ทั้งผีบรรพชนและผีไม่มีญาติ วันสิ้นเดือนเจ็ด หรือ แรม 15 ค่ำ เป็นวัน “ปิดประตูยมโลก” ผีที่ยังไม่ได้ไปผุดไปเกิดต้องกลับเข้ายมโลก โดยวันต้นเดือน และ สิ้นเดือน จะมีพิธีไหว้ด้วย และมีพิธีทิ้งกระดาษอุทิศส่วนกุศลให้เปรตชน โดยกิจกรรมทั้งหมดล้วนแต่เกี่ยวกับผี คนจีนจึงถือว่าเดือนเจ็ดเป็น “เดือนผี” และเทศกาลกลางเดือนเจ็ดคือ “เทศกาลผี” แต่ที่คนไทยเรียกสารทจีน เพราะวันนี้ใกล้เคียงกับวันสารทไทย อีกทั้งยังอยู่ในช่วง

ต้นฤดูสารท หรือ ขิวเทียน ของจีนอีกด้วย (ถาวร, 2557: 369-370)

ในเทศกาลสารทจีน ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ได้นำขนมเทียนมาใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้วิญญาณทั้งเจ้าที่ วิญญาณบรรพบุรุษ และ สัมภเวสี โดยนิยมเซ่นไหว้ด้วยเป็นขนมเทียนทรงสามเหลี่ยมได้เค็ม จากการสัมภาษณ์ คุณอรพินท์ อายุ 67 ปี ระบุว่าขนมเทียนที่ใช้ไหว้ในเทศกาลสารทจีนสื่อความหมายถึงความเหนียวแน่นของญาติพี่น้อง ลูกหลานมีความเจริญรุ่งเรือง อย่างไรก็ดี ปัจจุบันครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จำนวนหนึ่ง ก็ไม่ได้ประกอบพิธีเซ่นไหว้ในเทศกาลสารทจีนแล้ว เนื่องจากมีความเชื่อว่าเจ้าที่ในพื้นที่ของตนเป็นวิญญาณชาวมุสลิม

สารทเดือนสิบ

ภาพที่ 3.14 ขนมเทียนในพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษในเทศกาลสารทจีน (中元节)
ที่บ้านคุณยายของผู้วิจัย
ที่มา: (ศิริภา บุญผ่องศรี, 2564)

สารทเดือนสิบ หรือ การทำบุญเดือนสิบ คนท้องถิ่นเรียกว่า วันชิงเปรต เป็นวันที่ลูกหลานจะทำบุญให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเชื่อกันว่าเป็นวันที่ยมบาลจะปล่อยให้ดวงวิญญาณที่ตกนรกหรือที่เรียกว่า "เปรต" ได้ขึ้นมารับส่วนบุญที่ลูกหลาน และญาติพี่น้องที่ยังคงมีชีวิต ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ การทำบุญสารทเดือนสิบในภาคใต้นิยมทำ 2

ครั้ง โดยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี การทำบุญสารทครั้งแรกจะตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบ และการทำบุญสารทเดือนสิบครั้งที่สองจะตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งมักจะตรงกับเดือนกันยายนของทุกปี แต่ในปัจจุบัน ชาวใต้พื้นถิ่นนิยมทำบุญสารทเดือนสิบในวันแรม 13-15 ค่ำ เดือนสิบ การเซ่นไหว้ในพิธีสารทเดือนสิบจะมีการจัดเตรียมสำหรับอาหารประมาณ 4 สำหรับ สำหรับที่หนึ่ง สำหรับถวายพระสงฆ์ สำหรับที่สอง ลูกหลานจะจัดอาหารพร้อมขนมต่างๆ ใส่กระทงเล็กๆ ตั้งเซ่นไหว้ให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับได้มากิน สำหรับที่สาม ตั้งไวบนแท่นไม้สูงๆ หรือที่เรียกว่า “ร้านเปรต” โดยมีความเชื่อว่า เป็นการเซ่นไหว้ให้วิญญาณผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและกลายเป็นเปรตจะได้มากิน ในส่วนสำหรับที่สี่ จะมีไว้เซ่นไหว้ดวงวิญญาณสัมภเวสี หรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ไม่สามารถเข้าวัดได้ จะเซ่นไหว้ด้วยอาหารที่ผู้ล่วงลับไปแล้วชอบรับประทานเป็นการเฉพาะเจาะจง ในประเพณีสารทเดือนสิบ จะมีการทำขนมเฉพาะจงงที่ใช้ในระเพณีนี้เท่านั้น คือ ขนมลา ขนมพอง ขนมเจาะหู (ขนมฉู่) ขนมบ้า ขนมต้มสามเหลี่ยม (ทอดด้วยใบกะพ้อ) และขนมชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาประกอบพิธีนั้นคือ ขนมเทียน

ภาพที่ 3.13 ขนมเทียนในพิธีเซ่นไหว้ดวงขุ้ยบรรพบุรุษในเทศกาลเซ็งเม้ง
ที่มา: (เศรษฐศักดิ์ อนุกุล, 2564)

ผู้วิจัยพบว่า ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนหนึ่งในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี นิยมนำขนมเทียนมาใช้ประกอบในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษในประเพณีสารทเดือนสิบที่เป็นประเพณีของชาวไทยพุทธพื้นถิ่น ซึ่งครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนที่บรรพบุรุษได้แต่งงาน และมีการผสมกลมกลืนทางสายเลือดกับชาวไทยพื้นถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อมาจนมเทียนได้เข้าไปเป็นหนึ่งในขนมเซ่นไหว้ในประเพณีสารทเดือนสิบ⁷ โดยคุณผึ้ง (นามสมมุติ) อายุ 54 ปี เป็นเจ้าของร้านค้าในตลาด อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ระบุว่า ขนมเทียนเป็นของคนไทยแต่ดั้งเดิม เมื่อคนจีนได้รับประทานแล้วเกิดความรู้สึกว่ารสชาติอร่อย จึงอยากทำเซ่นไหว้ให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้กิน เพราะเชื่อว่าการสรรหาของที่ดีที่สุดให้กับดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะนำพาให้ชีวิตของตนและตระกูลมีความสุขความเจริญ ขณะที่ผู้ให้คุณติ่ม (นามสมมุติ) อายุ 58 ปี ที่ทำขนมเทียนในครอบครัวมาเป็นรุ่นที่ 3 ให้ข้อมูลที่แตกต่างออกไปโดยระบุว่า เชื่อว่าขนมเทียนมีที่มาจากประเทศจีน และทุกองค์ประกอบของขนมเทียนล้วนมีความหมายทั้งหมด โดย ถั่ว หมายถึง ชีวิตที่เจริญงอกงาม แป้งข้าวเหนียวที่มีรสชาติดีหวาน หมายถึง ชีวิตที่หวานชื่น และราบน้อย่างขนม ขณะที่รูปทรงสามเหลี่ยมพีระมิดก็มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ โดยฐานรูปสี่เหลี่ยม หมายถึง พื้นดิน ซึ่งอาจจะสื่อถึงคนตายที่ถูกฝังไว้ใต้ดิน แต่เมื่อเวลาผ่านไป รูปทรงเหมือนพีระมิดของขนมเทียนก็ถูกเปลี่ยนแปลงความหมายไปถึงสิ่งที่สื่อถึงภาพภูมิที่ดี คือมีรูปทรงกรวยคล้ายกับเจดีย์ เหมือนเจดีย์เก็บอัฐิของคนไทยพื้นถิ่น⁸ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษด้วยขนมเทียนจึงเป็นการสื่อไปถึงดวงวิญญาณที่ไปสู่ภพภูมิที่ดี

⁷ชาวไทยพื้นถิ่นในภาคใต้จำนวนหนึ่ง เชื่อว่า ขนมเทียน เปรียบเสมือนหมอน ที่ให้บรรพบุรุษหนุนนอน และช่วยหนุนนำชีวิตลูกหลานให้มีความสุขความเจริญ

⁸ชาวไทยในภาคใต้เรียกเจดีย์เก็บอัฐิว่า บัว

ภาพที่ 3.16 “ขนมเทียนแบบแบบที่นำมาเซ่นไหว้วิญญานบรรพบุรุษในประเพณีสารทเดือน
สิบ หน้าวัดนพวงศาราม อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี”
ที่มา: (ศิริณา บุญผ่องศรี, 2564)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อร่วมที่ชาวไทยเชื้อสายจีน และ ชาวไทย
พื้นถิ่นมีร่วมกันคือเรื่องของวิญญานบรรพบุรุษ และ ชีวิตหลังความตาย
และเป็นหน้าที่ของลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ที่จะต้องเซ่นไหว้กับวิญญานของ
บรรพบุรุษในพิธีกรรมประจำปี เช่น สารทเดือนสิบ หรือ สารทไทย เพื่อให้
วิญญานของบรรพบุรุษได้รับของเซ่นไหว้ที่เป็นอาหารที่ดี และ มีความหมาย
ที่ดี เมื่อวิญญานของบรรพบุรุษพึงพอใจในของเซ่นไหว้ ก็จะคล้อยตามให้
ลูกหลานผู้ที่ทำการเซ่นไหว้นั้นพบกับความสุขความเจริญในชีวิต

4. สรุปผลการศึกษา

ขนมเทียนปรากฏอยู่ในสำรับอาหารไทยอย่างน้อยที่สุดก็มากกว่า
200 ปี มาแล้ว ดังที่ปรากฏหลักฐานในภาพเขียนเขมรเรื่องควหาวัน
ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อย่างไรก็ดี ผู้ศึกษาเชื่อว่า
ขนมเทียนอาจจะมีที่มาจากขนมที่มาจากประเทศจีน เช่น ขนมจ่าได้เป่า
(粘豆包) ขนมได้เป่ากั่ว (豆包粿) หรือ เจียวเย้อ (蕉叶糍) เนื่องจาก
เป็นขนมที่มีวัตถุดิบ และ วิธีการทำคล้ายขนมเทียน โดยเฉพาะการเป็นขนม
ที่ทำจากแป้งข้าวเหนียว อาจจะมีไส้หรือไม่ไส้ก็ได้ และนำไปทำให้สุกด้วย

การนี้ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีขนมกออี กอจี (Kuih Koci - 三角椰丝粿) ซึ่งเป็นขนมที่ปรากฏให้เห็นในครอบครัวชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และ บรูไนและมีลักษณะคล้ายคลึงกับขนมเทียน จากหลักฐานผู้วิจัยพบว่า ขนมเทียนเข้ามาในดินแดนแถบนี้พร้อมกับการอพยพของชาวจีน โดยดัดแปลงจากขนมที่มาจากประเทศจีนให้เข้ากับ วัตถุดิบและรสนิยมการกินของชาวไทยที่ชอบอาหารรสจัดและเผ็ดร้อน ขณะเดียวกัน ก็มีการปรับเปลี่ยนรสชาติให้สอดคล้องกับความนิยมของ ในท้องถิ่นของชาวมุสลิมที่นิยมกินอาหารรสชาติหวาน จึงนิยมทำให้หวาน (ใส่มะพร้าว) การผสมผสานทางวัฒนธรรมและความเชื่อจึงทำให้ขนมเทียน เป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่สืบมา

บทบาทของขนมเทียนในระบบความเชื่อและเทศกาลประจำปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ปรากฏให้เห็นชัดเจน ในเทศกาลตรุษจีน สารทจีน แข็งเม้ง และ สารทเดือนสิบ ซึ่งขนมเทียนถูก นำมาใช้เช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือ วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยผู้เช่นไหว้มีความเชื่อว่า เนื่องจากขนมเทียนมีรูปทรงคล้ายเจดีย์ หรือ บัวบรรจุอัฐิ การเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษด้วยขนมเทียนจึงเป็นเหมือน สัญลักษณ์ของการไปสู่ภพภูมิที่ดี ขณะเดียวกัน สำหรับลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ การเช่นไหว้ด้วยขนมเทียนก็มีความหมายที่สื่อไปถึงสิ่งดีงาม เช่น ชีวิตที่หอมหวาน ชีวิตที่สว่างไสว และความกลมเกลียวเหนียวแน่นของ ครอบครัว

5. อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าจุดเชื่อมโยงที่ทำให้ขนมเทียนเข้ามาอยู่ใน วัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างวัฒนธรรมไทย และ วัฒนธรรมจีน คือความหมายของขนมเทียนที่แสดงออกผ่านเทศกาลเช่นไหว้ประจำปี เนื่องจาก ทั้งสองวัฒนธรรมมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ วิญญาณของบรรพบุรุษ เหมือนกัน เมื่อถึงเวลาของเทศกาลเช่นไหว้ประจำปี ก็เป็นหน้าที่ของ

ลูกหลานที่จะต้องทำการเซ่นไหว้เทพเจ้า หรือ วิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อให้
เทพเจ้าและบรรพบุรุษพึงพอใจ หรือ เพื่อให้บรรพบุรุษไปสู่ภพภูมิที่ดี ซึ่ง
จะทำให้ชีวิตของผู้ที่เซ่นไหว้ดีตามไปด้วย ขนมเทียนที่มีความหมายสื่อ
ถึงสิ่งที่ต่างกันไป จึงถูกนำมาประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ ต่างๆ ทั้งของ
ชาวไทยพื้นถิ่น และ ชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
ซึ่งมีชุดความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์คล้ายคลึงกัน ขนมเทียนจึงเป็น
วัตถุทางวัฒนธรรมที่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม
และ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมา
อยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย รวมไปถึงในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัด
ปัตตานี โดยเป็นการผสมผสานเอาวิธีการทำขนมที่มีที่มาจากประเทศจีน
เข้ากับวัตถุดิบ และรสนิยมในการบริโภคของคนท้องถิ่น ในขณะเดียวกัน ก็มี
ความเป็นไปได้เช่นกันว่า คนในท้องถิ่นเอง ก็อาจจะรับเอาอิทธิพลในการ
ทำขนมบางชนิดที่มาจากประเทศจีน มาประยุกต์ให้เข้ากับวัตถุดิบ และ
รสนิยมในการบริโภคของกลุ่มของตนเช่นกัน เนื่องจากจะเห็นได้ว่าทั้งชาว
ไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพื้นถิ่น ต่างก็บริโภคขนมเทียนที่มีรูปร่างลักษณะ
และวิธีการทำเหมือนกัน โดยอาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดเล็กน้อยในบาง
พื้นที่ เช่น มีไส้ หรือ ไม่มีไส้ เป็นต้น ขนมเทียนจึงแสดงให้เห็นถึงความกลมกลืน
กันทางวัฒนธรรมการบริโภคที่ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพื้นถิ่น
มีคล้ายคลึงกัน

ขณะเดียวกัน ขนมเทียนก็ยังแสดงให้เห็นถึงการธำรงอัตลักษณ์
ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า วิญญาณบรรพบุรุษ และเป็นหน้าที่ของลูก
หลาน หรือ ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องเซ่นไหว้เทพเจ้า หรือ วิญญาณบรรพบุรุษ
เพื่อแสดงออกถึงการให้ความเคารพในสิ่งที่ถือว่าสูงส่ง และ เป็นการ
แสดงออกถึงความกตัญญู และสิ่งที่จะนำไปเช่นไหว้จะต้องเป็นสิ่งที่ดี
หรือ มีความหมายสื่อถึงความเป็นมงคล การเซ่นไหว้ด้วยขนมเทียน
จึงสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน เนื่องจาก

เป็นขนมที่มีความหมายในทางที่ดีทั้งชื่อ รูปทรง และวัตถุดิบต่าง ๆ ซึ่งการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นี้สามารถดำเนินไปในพื้นที่ได้อย่างกลมกลืนกับชาวไทยพื้นถิ่น เพราะมีความสอดคล้องกับความเชื่อของชาวไทยพื้นถิ่นที่มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณบรรพบุรุษ การเซ่นไหว้ และ การให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีความหมายเป็นมงคล อันเป็นความเชื่อพื้นฐานที่คล้ายคลึงกับชาวไทยเชื้อสายจีน

6. ข้อเสนอแนะในการศึกษา

อาหารหลายชนิดที่เชื่อกันว่าเป็นอาหารไทยแต่ดั้งเดิมนั้น แท้จริงเป็นอาหารที่เกิดจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอาหารที่ผู้คนจากดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะจากประเทศจีน นำเข้ามาในผืนแผ่นดินไทย ทั้งด้านวัตถุดิบ วิธีการปรุง ตลอดจนความเชื่อที่ยึดโยงกับอาหารแต่ละชนิด จึงเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย คือการรับเอาวัฒนธรรมจีนเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน โดยผสมกลมกลืนตลอดจนดัดแปลงให้เข้ากับรูปแบบวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และ ปัจจัยทางกายภาพ เช่นสภาพภูมิอากาศ หรือ ภูมิประเทศของไทย เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวไทยในพื้นที่ และการปรับตัวของชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่อดีต และสิ่งที่ควรศึกษาต่อไปก็คือ ยังมีสิ่งอื่นสิ่งใดที่เชื่อกันว่าเป็นวัฒนธรรมไทยแต่ดั้งเดิม ที่ในความเป็นจริงแล้วอาจจะมีที่มาจากวัฒนธรรมจีนอีกหรือไม่ เพื่อให้เห็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะนำมาสู่การขยายความเข้าใจที่มีต่อวัฒนธรรมไทย-จีน ให้กว้างขวางออกไป

เอกสารอ้างอิง

- จักรกฤษณ์ เกษกาญจนานุช และ จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ. (2563). กระบวนการ
กลายของขนมแบบฉบับแต่จีวประจำเทศกาลจีนในสังคมไทย.
วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน, 11(2). 2 กรกฎาคม
- ธันวาคม 2563.
- เจษฎา นิลสงวนเดชะ. (2562). มอง “สังคมชาวจีนภาคใต้ของไทย” ผ่านพระ
ราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคราวเสด็จ
ประพาสแหลมมลายู ร.ศ. 109. *วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์*, 10(1). มกราคม-มิถุนายน 2562.
- ณัฐจิตา สุขมนัส. (2539). *ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยในวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อ
สายจีนในกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ถาวร สิกขโกศล. (2557). *เทศกาลจีนและการเซ่นไหว้*. กรุงเทพฯ: มติชน
นารี เอี่ยมวิวัฒน์กิจ ชูเรืองสุข. (2555, 6 กุมภาพันธ์). ขนมเต้า
เปาคือขนมเทียนกับรูปลักษณะใกล้เคียงขนมประเทศเพื่อนบ้าน.
[เว็บไซต์]. สืบค้นจาก [https://www.gotoknow.org/
posts/477828](https://www.gotoknow.org/posts/477828)
- นาริรัตน์ วัฒนเวฬุ. (2561). วัฒนธรรมอาหารโต๊ะจีนในงานฉลองมงคลสมรส
ของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา. *วารสารวิเทศ
ศึกษา ปีที่ 8* (2). กรกฎาคม - ธันวาคม 2561.
- บ้านสวนพอเพียง.(2553).ขนมเทียนเทียนแบบแบบที่พบในภาคใต้ของ
ไทย [รูปภาพ]. สืบค้นจาก [http://www.bansuanporpeang.com/
node/5232](http://www.bansuanporpeang.com/node/5232)

- ปรีชาชาญ แก้วน้อย. (2556). การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างไทย
พุทธกับไทยมุสลิมในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนล่าง. (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา
- วิภาณี กาญจนากัญญกุล. (2545). ขนมไทยและวัฒนธรรมการบริโภค :
กรณีศึกษาตลาดดอนหวาย. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศยามล เจริญรัตน์. (2544). “จ้าวแต่จ้าว” ในฐานะละครสังคม : สัญลักษณ์
ทางชาติพันธุ์ไทยจีน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สมพิศ วีระณะ. (2555). ตามรอยพระราชนิพนธ์ กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์
(1991).
- สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์ . (2563, กันยายน 2).ขนมเทียนของภาคใต้
ทั้งแบบแบน และ แบบห่อเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมพีระมิด [รูปภาพ].
สืบค้นจาก [https://nbtworld.prd.go.th/th/news/detail/
TCATG200902101407378](https://nbtworld.prd.go.th/th/news/detail/TCATG200902101407378)
- Arshad M., Ishak F., Karim M., Kamaruzaman M. (2020). *The diversity
of traditional Malay kuih in Malaysia and its potentials.*
Journal of Ethnic Foods. December 2020: 7(1)
- 李永球 . (2014). 豆包仔粿. [Image]. Retrieved From [http://ahkew.
blogkaki.net/137067](http://ahkew.blogkaki.net/137067)
- DIY美食工坊.(2019). Kuih koci - 三角椰丝粿. [Image]. Retrieved From
搜狐:https://www.sohu.com/a/303596984_100216039

- 银行老王.(2018). 粘豆包. (Image). 2021,October, 2 , Retrieved From
Steemit: <https://bit.ly/3psqrA9>
- 厦门好料.(2021). 豆包粿. (Image). 2021,October, 2 , Retrieved From 腾
讯网: <https://bit.ly/31wUmO>
- 阿轲.(2020). 蕉叶糍. (Image). 2021,October, 15 , Retrieved From 知乎:
<https://zhuanlan.zhihu.com/p/210313195>

สัมภาษณ์

1. เศรษฐศักดิ์ อนุกุล. (2564, 5 ตุลาคม). สัมภาษณ์
2. สงวน มณีโชติ (คุณยายลิม). (2564, 6 ตุลาคม). สัมภาษณ์
3. อรพินท์. (2564 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์
4. ผ่องพรรณ จันทรีอิสระ (คุณยายฉ่อง).(2564, 10 ตุลาคม).

สัมภาษณ์

5. เสาวณีย์ รัตนะ. (2564, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์
6. สุพิพร มณีโชติ. (2564, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์
7. นิ. (2564, 10 ตุลาคม). สัมภาษณ์
8. ทิพวรรณ คงศักดิ์. (2564, 5 ตุลาคม). สัมภาษณ์
9. ชัยยศ รองเดช. (2564, 11 ตุลาคม). สัมภาษณ์
10. ชินพรรณ เต่งศิริเตชากิตติ. (2564, 11 ตุลาคม). สัมภาษณ์
11. วรณดี ขาพรมสิทธิ. (2564, 15 ตุลาคม). สัมภาษณ์
12. ปี (นามสมมุติ). (2564, 7 ตุลาคม). สัมภาษณ์
13. สมฤดี (นามสมมุติ). (2564, 7 ตุลาคม). สัมภาษณ์
14. สมชาย (นามสมมุติ).(2564, 7 ตุลาคม). สัมภาษณ์
15. สมเจตต์ (นามสมมุติ). (2564, 5 ตุลาคม). สัมภาษณ์
16. ผึ้ง (นามสมมุติ). (2564, 5 ตุลาคม). สัมภาษณ์

17. โบว์ (นามสมมุติ). (2564, 5 ตุลาคม). สัมภาษณ์
18. อิง (นามสมมุติ). (2564, 7 ตุลาคม). สัมภาษณ์
19. อิม (นามสมมุติ). (2564, 12 ตุลาคม). สัมภาษณ์
20. ติม (นามสมมุติ). (2564, 12 ตุลาคม). สัมภาษณ์